

Dnro 285/D.a.2/2018

Opetus- ja kulttuuriministeriö
PL 29
00023 Valtioneuvosto

Saamelaiskäräjien esitys saamelaiseksi kulttuurimäärärahasi valtion vuoden 2020 talousarvioon

Saamelaiskäräjät esittää kunnioittavasti valtion vuoden 2020 talousarviossa varattavaksi saamenkielisen kulttuurin edistämiseen ja saamelaisjärjestöjen toimintaan (ns. saamelainen kulttuurimääräraha) yhteensä 600 000 euroa, josta 15 000 euroa Utsjoen kirkkotupayhdistyksen toiminta-avustuksena.

Saamelaiskäräjät esittää hallitusohjelmaan seuraavia kirjauksia, jotka turvaavat ja kehittävät saamelaisten asemaa alkuperäiskansana, ja joiden edistäminen tukisi Suomen kansainvälisten velvoitteiden toimeenpanoa. Saamelaiskäräjien hallitusohjelmatavoitteet tuovat esille konkreettisia toimenpide-esityksiä saamelaisten oikeusaseman, saamen kielten sekä kulttuurin kehittämiseksi hallituskaudelle 2015-2019.

Saamelaisilla on Suomen perustuslain 17 § 3 momentin mukaan perusoikeutena turvattu oikeus alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Säännöksen perustelujen mukaan saamelaisten kulttuuri ymmärretään laajasti kulttuurimuotona siihen kuuluvine perinteisine elinkeinoineen. Perustuslain perustelujen (HE 309/1993) mukaan kulttuurisuoja säännöksen tarkoituksena on turvata vähemmistöjen kulttuurimuotoja. Kulttuuri kattaa kaiken taiteellisen ja muun sivistyksellisen toiminnan, siis myös perinteet ja kansan omaleimaisen identiteetin. Kulttuurisesta perusoikeudesta nauttimiseen on oltava tosiasialliset mahdollisuudet.

Suomi ratifioi Unescon yleissopimuksen aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta vuonna 2013. Suomen kansainväliset velvoitteet edellyttävät erityistoimia saamelaisen kulttuuri-ilmausten, aineettoman kulttuuriperinnön ja saamelaiskulttuurin kokonaisvaltaisen suojan ja rahoituksen kehittämiseksi saamelaisen kulttuuri-itsehallinnon nojalla. Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman työryhmän ehdotuksessa toimenpideohjelmaksi saamen kielten elvyttämiseksi esitetään, että saamelaista kulttuurimäärärahaa kasvatetaan asteittain siten, että se on vuonna 2020 suuruudeltaan vähintään 600 000 euroa. Saamelaiskäräjien esitykset saamelaisen kulttuurimäärärahan kasvattamiseksi tukisivat saamen kielten elvyttämisohjelman toimeenpanoa.

Saamelainen kulttuurimääräraha on ainoa erityisesti saamelaisille taiteilijoille suunnattu määräraha Suomessa.

1. VUOSIEN 2019 - 2020 SAAMELAINEN KULTTUURIMÄÄRÄRAHA ON SUUNNITELTU KÄYTETTÄVÄKSI SEURAAVIIN TARKOITUKSIIN

	2019	2020
1. Varsinainen kulttuurituki	220 000 €	250 000 €
2. Saamelaisyhdistysten toiminta-avustus	130 000 €	130 000 €
3. Julkaisutuki	150 000 €	165 000 €
4. Urheilu- liikuntatoimen tukeminen	37 000 €	40 000 €
5. Kulttuuripalkinto	15 000 €	
6. Utsjoen kirkkotupayhdistys	15 000 €	15 000 €
Yhteensä euroa	567 000 €	600 000 €

Kulttuurimäärärahan vaikutukset saamelaiselle kulttuurille, määräraha on suunniteltu käytettäväksi seuraavasti:

1. Varsinainen kulttuurituki; esitys 200 000 €

Saamelaisesta kulttuurimäärärahasta jaettava varsinainen kulttuurituki on merkittävin saamelaistaiteilijoille suunnattu tuki saamelaisen taiteen ja kulttuurin eri aloilla. Varsinaista kulttuuritukea jaetaan sekä projektiavustuksina että työskentelyapurahoina saamelaisille saamelaisen käsityön eli duodjin taitajille, elokuvan ja multimedian tekijöille, kirjailijoille, kuvataiteilijoille, muusikoille, joikaajille, sekä, kulttuuritapahtumiin, matka-avustuksina teatterin ja muun kulttuurituen sektoreille.

Duodji Saamelainen käsityöperinne, on olennainen osa saamelaista kulttuuria. Kädentaidot ovat aina olleet saamelaisessa elämäntavassa välttämättömiä. Ne ovat merkinneet mahdollisuutta työntekoon ja selviytymiseen jokapäiväisestä elämästä. Saamelaisen käsityön lähtökohdat ovat luonnossa. Duodji vaatii luonnonvarojen ja niiden hyödyntämisen tuntemusta, sillä lähes kaikki materiaalit ovat luonnontuotteita.

Elokuvataide ja multimedia Saamelaisen elokuvan ja multimedian taustalla on vanha saamelainen kertomaperinne, jolle on ominaista visualisointi ja ”dramatisointi”, joiden tehtävänä on helpottaa tarinoiden painamista mieleen. Alkuperäiskansojen keskuudessa elokuvalla voi olla monta tehtävää. Se voi auttaa katoavan kielen ja kulttuurin elvytyksessä, tuoda esiin yhteiskunnallisia epäkohtia ja paljastaa väärän ennakkokäsityksiä alkuperäiskansoista.

Kirjallisuus Saamelaisen kirjallisuuden asema on kaikin puolin erittäin marginaalinen suomalaisessa kirjallisuuden kaanonissa. Saamelaiskirjallisuuden keskeisimmät ongelmat ovat suppeasta lukijakunnasta johtuvat kannattavuus- ja kustannusongelmat. Saamelaiset kirjailijat kirjoittavat myös muilla kun saamen kielillä. Suomessa julkaistaan vuosittain noin kymmenkunta saamenkielistä kirjaa. Luvuissa ovat mukana kauno- ja tietokirjallisuus, oppikirjat sekä käännökset.

Saamelaiseen kaunokirjallisuuteen liittyy joitakin erityispiirteitä verrattuna suomalaiseen kirjallisuuteen. Esimerkiksi suullinen perinne elää edelleen vahvana saamelaiskulttuurissa. Lastenkirjallisuus on runouden ohella vahvimpia saamelaiskirjallisuuden lajeja. Lastenkirjallisuuden tuotannon lisääntyessä lisääntyy myös saamelaisten kuvataiteilijoiden kysyntä.

Kuvataide ja valokuvataide Saamelaisen kuvataiteen juuret ovat tuhansia vuosia vanhoissa kalliopiiroksissa ja noitarumpujen kuvioinneissa. Vanhojen symbolien merkitykset ovat aikojen kulussa osin unohtuneet ja osin banalisoituneet matkamuihistoteollisuuden tekijöiden käytössä. Nykyään perinteisen saamelaisen käsityön, duodjin, vaikutus kuvataiteen muotokieleen on esteettisesti merkittävä.

Musiikki Saamelainen joikuperinne on oletettavasti yksi vanhimmista yhtäjaksoisesti säilyneistä musiikkiperinteistä koko maailmassa. Joit ovat saamelaisten perinnesäimä, pohjoissaamelaisilla on luohi, inarinsaamelaisilla on livde ja koltasaamelaisilla leu'dd. Joikujen lisäksi saamenkielellä esitetään ja levytetään paljon myös muiden lajityyppien musiikkia: iskelmämusiikkia, virsiä, rock-, rap-, ja hevimusiikkia.

Näyttämötaide Saamelaisen näyttämötaiteen taustalla on 1960-luvun lopun saamelaisuusliike, joka vaikuttanut voimakkaasti kaikkiin saamelaiskulttuurin osa-alueisiin. Teatteria ryhdyttiin jossain vaiheessa pitämään jopa leimallisimpana saamelaisena taiteena ja merkittävänä identiteetin vahvistajana.

Tapahtumat Saamelaiselle kulttuurille on tärkeää yhteenkuuluvuus ja hyvinvoinnin tunne sosiaalisten verkkojen kautta.

2. Saamelaisyhdistysten toiminta; esitys 120 000 €

Saamelaisyhdistyksillä on suuri merkitys saamelaisyhteisöjen elinvoimaisuuden, saamen kielten ja kulttuurin säilymisen ja kehittymisen turvaamisessa niiden järjestäessä erilaisia yhteisöllisyyttä vahvistavia kulttuuritapahtumia ja retkiä sekä tärkeitä perinteisen tiedon tallentamisen ja saamen kielten elvytysprojekteja. Saamelaisyhdistykset ovat tärkeitä saamelaiskulttuurin toimijoita, jotka paikallistasolla järjestävät tapahtumia ja muita tilaisuuksia. Kulttuurimäärärahaa tuetaan kaikilla kolmella Suomessa puhutulla saamen kielellä; pohjois-, koltan- ja inarinsaamen kielillä tapahtuvaa yhdistystoimintaa.

Saamelaisyhdistystoimintaa on saamelaisalueen ulkopuolella suurissa kaupungeissa, jossa yhdistysten rooli yksittäisten ihmisten saamelaisidentiteetin vahvistamisessa ja saamelaisen yhteisöllisyyden rakentamisessa on merkittävä. Saamelaisyhdistysten asema saamen kielten elvyttämistyössä saamelaisalueella ja sen ulkopuolella on huomattava.

3. Julkaisuavustukset; esitys 150 000 €

Julkaisuavustusta myönnetään saamenkielisen kirjallisuuden, aikakauslehden, cd-levyjen ja multimediatuotteiden julkaisuun.

Saamelaisesta kulttuurimäärärahaa tuetaan kaikilla kolmella Suomessa puhutulla saamen kielellä; pohjois-, koltan- ja inarinsaamen kielillä tapahtuvaa julkaisuutoimintaa. Julkaisuutoimintaa tulisi tukea nykyistä laajemmin saamen kielten säilymisen ja aseman takaamiseksi ja parantamiseksi.

4. Saamelaisen urheilu- ja liikuntatoiminnan tukeminen; esitys 27 000 €

Saamelaisten urheilu- ja liikuntajärjestöjen toiminnan tukemiseen tulee olla erillinen korvamerkitty määräraha. Saamelaisen liikuntakasvatuksen tukeminen, jolla tässä yhteydessä tarkoitetaan saamelaista ja alkuperäiskansojen liikuntakulttuuria esim. suopunginheittoa ja porojokilpailuja, ovat ensisijaisesti tärkeitä saamelaisnuorten identiteetin ja yhteisöllisyyden vahvistamisessa. Yhteispohjoismaisen urheilutoiminnan tukeminen ja resurssien lisääminen luovat mahdollisuuksia

vahvistaa saamelaisten kotiseutualueen toimijoiden yhteistyötä muillakin kuin liikuntatoiminnan alalla.

5. Saamelaiskäräjien kulttuuripalkinto; 0 €

Saamelaisesta kulttuurimäärärahasta myönnettävä kulttuuripalkinto jaetaan henkilölle tai henkilöille, jotka ovat ansioituneet saamelaiskulttuurin eteen tehdyssä työssä. Kulttuuripalkintoon varataan 7 000 euroa ja kulttuuripalkinnon jakoon liittyviin kuluihin 3 000 euroa.

Näiden olemassa olevien ja vakiintuneiden saamelaistaide ja kulttuurimuotojen lisäksi Saamelaiskäräjät haluaa turvata mahdollisuuden uusien, vielä tunnistamattomien saamelaistaiteen ja kulttuurin ilmentymien. Saamelaiskäräjien kulttuurilautakunta seuraa valppaasti niitä suuntia joihin saamelainen kulttuuri- ja taide kehittyvät. Edistyksellinen taide- ja kulttuuripolitiikka on keskeisiä Saamelaiskäräjien perusarvoja.

PERUSTELUT

YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen 27 artiklan mukaan etnisiin, uskonnollisiin tai kielellisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta nauttia kulttuuristaan yhdessä ryhmänsä muiden jäsenten kanssa. Vaikka säännös on kirjoitettu negatiiviseen muotoon, sitä on YK:n ihmisoikeuskäytännössä tutkittu siten, että sopimusvaltiot ovat velvoitettuja kohdentamaan alkuperäiskansoihin positiivisia erityistoimia, jotta alkuperäiskansoilla olisi tosiasiallinen mahdollisuus nauttia omasta kulttuuristaan. Perustuslain kulttuurinsuojasäännös on johdettu tästä artiklasta ja se velvoittaa sopimusvaltioita tukemaan alkuperäiskansojen pyrkimyksiä ylläpitää ja säilyttää omaa kulttuuriaan. Tämän lisäksi yhdenvertaisuuslain 7 § maininnan positiivisesta erityiskohtelusta mukaan ei tule estää positiivista erityiskohtelua, joka estää välitöntä syrjintää. Saamelaisiin tulee kohdistaa positiivisia erityistoimia, jotta saamelaiskulttuuri saavuttaisi tasa-arvoisen aseman Suomessa.

Yhdistyneiden Kansakuntien vuonna 2007 hyväksymä julistus alkuperäiskansojen oikeuksista on Suomea moraalisesti velvoittava asiakirja. Lisäksi Suomi on hyväksynyt vuonna 2014 alkuperäiskansojen maailmankonferenssina tunnetussa YK:n yleiskokouksessa loppuasiakirjan ja näin sitoutunut tehokkaasti implementoimaan YK:n alkuperäiskansajulistuksen tavoitteita. Alkuperäiskansajulistuksen 31 artiklan mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus ylläpitää, hallita, suojella ja kehittää kulttuuriperintöään, perinnetietoaan ja perinteisiä kulttuuri-ilmaisujaan sekä tieteensä, teknologiansa ja kulttuuriensa eri ilmenemismuotoja, mukaan lukien inhimilliset ja geneettiset voimavarat, siemenet, lääkkeet, tieto eläinten ja kasvien ominaisuuksista, suullinen perinne, kirjallisuus, muotoilut, urheilu sekä perinteiset pelit ja leikit sekä kuvataiteet ja esittävät taiteet. Niillä on myös oikeus ylläpitää, hallita, suojella ja kehittää tähän kulttuuriperintöön, perinnetietoon ja perinteisiin kulttuuri-ilmaisuihinsa liittyvää henkistä omaisuuttaan. Valtiot toteuttavat yhdessä alkuperäiskansojen kanssa tehokkaat toimet, joilla tunnustetaan näiden oikeuksien käyttö ja suojellaan sitä.

Kansainvälisen biodiversiteettisopimuksen artiklan 8(j) mukaan sopimusosapuolten tulee kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti kunnioittaa, suojella ja ylläpitää alkuperäiskansojen ja paikallisten yhteisöjen sellaista tietämystä, keksintöjä ja käytäntöä, joka sisältyy biologisen monimuotoisuuden ja kestäväen käytön kannalta merkityksellisiin perinteisiin elämänmuotoihin ja edistää ja laajentaa niiden soveltamista mainittujen yhteisöjen luvalla ja myötävaikutuksella sekä rohkaista

tietämyksestä, keksinnöistä ja käytännöistä saadun hyödyn tasapuolista jakoa. Biodiversiteettisopimuksen artikla 8(j):n velvoite koskee erityisesti saamen käsityön luontoon sidotun perinteen tukemista tässä yhteydessä. Saamelaisen kulttuurimäärärahan kautta myönnettävä tuki saamen käsityölle tukee saamelaisen biodiversiteettiin liittyvän perinteisen tiedon säilymistä.

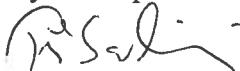
Suomen ratifioiman YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 6/1976) 15 artikla mm. määrää, että sopimusosapuolet tunnustavat jokaiselle oikeuden ottaa osaa kulttuurielämään sekä nauttia tieteellisten, kirjallisten tai taiteellisten tuotteidensa henkisille ja aineellisille eduille suodusta suojasta. Yleissopimuksen sopimusvaltioiden on ryhdyttävä toimenpiteisiin, jotka ovat välttämättömiä tieteen ja sivistyksen säilyttämisen, kehittämisen ja levittämisen kannalta.

Suomen ratifioiman Unescon yleissopimuksen kulttuuri-ilmauksien suojelemiseksi (SopS 17/2007) tavoitteena on suojella ja edistää kulttuurien moninaisuutta. Sopimuksen 1 artiklassa sopimusosapuolet tunnustavat kulttuuritoimintojen, -hyödykkeiden ja palveluiden erityisluonteen identiteetin, arvojen ja merkitysten välittäjänä. Sopimuksen tavoitteen toteutuminen edellyttää kulttuuri-ilmauksien huomioimista saamelaisen kulttuurin tukijärjestelmissä. Kulttuuri-ilmauksien moninaisuuden turvaaminen edellyttää, että kulttuurin tukijärjestelmä on riittävä, jotta esimerkiksi saamelaiset käsityöntekijät ja taiteilijat voivat keskittyä kulttuuri-ilmauksien tuottamiseen. Sopimuksen artikla 6 mahdollistaa valtioiden ryhtyvän erityistoimenpiteisiin kulttuuri-ilmauksien suojelemiseksi. Toimenpiteet voivat kohdistua julkisen avun myöntämiseen, taiteilijoiden kannustamiseen ja kulttuuri-ilmauksien tuottajien tukemiseen.

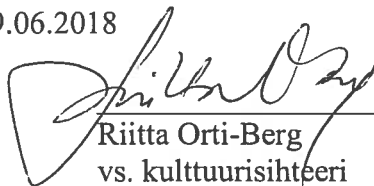
Saamelaisen kulttuurimäärärahan suuruudessa tulee valmistautua aineettoman kulttuuriperinnön suojelusopimuksen ratifiointiin. Sopimuksen tarkoituksena on suojella aineetonta kulttuuriperintöä sekä varmistaa yhteisöjen, ryhmien ja yksilöiden aineettoman kulttuuriperinnön kunnioitus. Saamelaiskulttuuriin aineettomana kulttuuriperintönä voidaan pitää esim. joikuperinnettä ja siihen liittyviä sanontoja, saamen käsityöperinteeseen (duodji-perinne) liittyvää tietämystä ja saamelaisten perinteistä tietoa esim. luontoon, säähän ja luonnonkäyttöön liittyen.

Saamen käsityö on perinteisesti kuulunut osaksi saamelaisyhteisön jokapäiväistä elämää ja sosiaalista käytänteitä. Nykyisin elinkeinorakenteen muutos, suomalainen koulumaailma ja saamelaisten poismuutto pois perinteisiltä alueiltaan on johtanut käsityöperinteen uhanalaistumiseen. Erityisesti kolttaja- ja inarinsaamelaiset käsityöperinteet ovat todella uhanalaisia. Inarin- ja kolttasaamelaisten keskuudessa on vain muutama käsityöperinteen kokonaisvaltainen osaja. Perinteistä tietoa katoaa elinkeinojen muuttuessa, uusien elinkeinojen myötä ja kulttuurin toimintaympäristön muuttuessa. Saamelainen perinteinen tieto on siirtynyt ja siirtyy edelleen sukupolvelta toiselle pääasiassa perinteisten elinkeinojen harjoittamisen yhteydessä ja suullisena kertomaperinteenä.

Esityksestä päätti Saamelaiskäräjien kokous 19.06.2018

Tiina Sanila-Aikio
puheenjohtaja

Riitta Orti-Berg
vs. kulttuurisihtööri

